THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

ארום דער כותל מערבי קאמיסיע

פון י. אייגער

אין אלגעמיין באציט זיך די אידישע באפעלקערונג עטוואס אפאטיש צו דער ארבעט פון דער קאמיסיע. און ווען די אידישע באפעלקערונג ציינט ארויס אזא גלייכגילטיקייט איז ווען דעם אינטערעס מצד די אראבער נישטא וואס צו ריידן; זיי פארלירן בכלל יעדן אינטערעס ווי נאר מ'קאן זיך ניט באנוצן מיט קיין מעסער . . . עס זיצן דריי פארשטייער פון דריי פעלקער, וועלכע זיינען לחלוטין ניט פאראינטערעסירט אין ארץ־ישראל און אירע פראבלעמען און פאר זיי גייט דער דורך פארשידענע עדות — אלטע, נרויע, מיט טיפע קנייטשן, טיפן פונ'ם אתון ישוב אין ירושלים. און עס שיטן זיך סטעראטיפע פראגן און עס פאלגן סטעראטיפע ענטפערס: — ווען האט איר געדאנקט ביים כותל? בצבור אדער ביחידות? מיט קריאת התורה אדער אן? צו איז דאמאלסט געווען א מחי־צה צווישן אנכבלען און פרויען? און אלטע אידן דערציילן וועגן זייערע אלטע מנהגים צו דאונען יעדן טאג ביים כו־תל; אלטע דערציילן ווי זיי זיינען גע־פאר קיין לחם קיופן שטייגער כדי אויספלאסטערן דאס געסל פון כותל; וועגן הונגער־יאר, וועגן יאר פון רעגן מאנגל, ווי מ'האט שופר געבלאזן, גע־ווארן אלטע צייטן, עס שמעקט מיט דער אפגעלעבטער וועלט, תשעה באב'דיק בית־עולם'דיק, און דאך ביינקט זיך צו מאל נאך איר שטארק . . .

די אידישע טענות: די אידן באר־ווייזן אז זיי האבן פון תמיד אן גע־דאזונט ביים כותל, געהאט א פריינ צו־טריט, געזעסן אויף שטולן, באנוצט זיך מיט א מחיצה, געבלאזן שופר, געצינדן ליכט און א. וו. און דער עיקר — אז דער כותל איז הייליק נאר פאר אידן און פאר די אראבער איז ער א פשוט'ע וואנט. די אידישע פאדערונגען, וועלכע זייער אדוואקאט דר. עליאש האט פארמולירט אויף דער ערשטער זיצונג פון דער קא־מיסיע, זיינען זייער באשיידן, און האבן זאנאר ארויסגערופן ביים אידישן ישוב א שארפע קריטיק. די אידן, למשל, פאר־דערן ניט אז מ'זאל דעם כותל אנערקע־נען פאר זייער איינגנטום. פרעגט זיך — ווארום? עס איז דאך קיין ספק ניט אז דער כותל איז א טייל פון דער וואנט, וואס האט ארומגערינגלט דעם הר־הבית, די גאנצע טעריטאריע פון מקדש שלמה. פאר די אראבער ווידער, האט ער ניט קיין שום רעליגיעזע באדייטונג, מיט וואס־זשע איז ער זייערער? פארוואס זאל לעזן ויחל און תהלים געזאנט, און עס שווימען ארויף אלטע צייטן, עס שמעקט מיט דער אפגעלעבטער וועלט, תשעה באב'דיק בית־עולם'דיק, און דאך ביינקט זיך צו מאל נאך איר שטארק . . .

די אידישע טענות: די אידן באר־ווייזן אז זיי האבן פון תמיד אן גע־דאזונט ביים כותל, געהאט א פריינ צו־טריט, געזעסן אויף שטולן, באנוצט זיך מיט א מחיצה, געבלאזן שופר, געצינדן ליכט און א. וו. און דער עיקר — אז דער כותל איז הייליק נאר פאר אידן און פאר די אראבער איז ער א פשוט'ע וואנט. די אידישע פאדערונגען, וועלכע זייער אדוואקאט דר. עליאש האט פארמולירט אויף דער ערשטער זיצונג פון דער קא־מיסיע, זיינען זייער באשיידן, און האבן זאנאר ארויסגערופן ביים אידישן ישוב א שארפע קריטיק. די אידן, למשל, פאר־דערן ניט אז מ'זאל דעם כותל אנערקע־נען פאר זייער איינגנטום. פרעגט זיך — ווארום? עס איז דאך קיין ספק ניט אז דער כותל איז א טייל פון דער וואנט, וואס האט ארומגערינגלט דעם הר־הבית, די גאנצע טעריטאריע פון מקדש שלמה. פאר די אראבער ווידער, האט ער ניט קיין שום רעליגיעזע באדייטונג, מיט וואס־זשע איז ער זייערער? פארוואס זאל ער ניט אנערקענט ווערן אלס אידיש־נאר־ציאנאלער אייגנטום? און פון דעם — פון אייגנטום רעכט האבן זיך די אידן אפן און קלאר אנטזאגט. זיי האבן נאר געפאדערט אז די אראבער זאלן באוויזן זייער אייגנטום רעכט. געבנדיק אנצו־הערן, אז דער כותל האט ניט באלאנגט צו דער מוסולמאנישער קורבע, נאר צו דער טערקישער רעגירונג, און אויף אויף אזא אופן איז ער איבערגעגאנגען צו דער איצטיקער רעגירונג פון ארץ־ישראל.

די אראבישע טענות: די אראבער באר־מיען זיך צו באוויזן אז דער כותל איז א טייל פון דער עמאר־מאסקע און ווערט דערמאנט אין קאראן אונטער דעם נאר־מען "אל־בוראק", וואו מאהאמעד האט צוגעבונדן זיין פערד, ווען ער האט גע־מאכט א שפאציר אויף דעם הימל . . . זיי באמיען זיך אפצולייקענען אז די אידן זיינען ווען עס איז געזעסן אויף שטולן ביים כותל און באנוצט זיך מיט א מחיצה און אנערקענען ניט בכלל אז זיי האבן מער רעכט ווי אנדערע מענשן דארט צו דאזונען.

דער קרייץ פארהער פון די ערות פירט זיך נאנץ געלאסן, ניט ווי פאר דער ענגלישער אויספארשונג קאמיסיע, וואו די ליידנשאפטלאכקייט פון ביידע צארדים איז געווען אומגעהויער גרויס און האט אפגע'סמ'ט די גאנצע אטמאס־פערע ארום. דא צעווילדערט זיך נאר צו־מאל דער אראבישער ארזואקאט, אבער ער קילט זיך באלד אפ. אזוי האט ער שטארק אנגעגריפן דעם אידישן עדות דר. בראוור. דער לעצטער איז א רעלי־גיעז־געזאנגענער איד, וואוינט שוין 20 יאר אין ירושלים, א געאגראף לויט דער ספעציאליטעט, ער האט דערציילט פאר דער קאמיסיע ווי די אראבער האבן נאך אין יאר 1913 אויף להכעיס פאר־שמוצט דעם כותל און געפירט דורך דער געסל מיסט און שמוץ. דאס זעלבע, נאר נאך אין א סך א גרעסערע מאס, האט זי איבערגע'חזר'ט אין פסח 1922; דאמאלסט איז דער עדות צוזאמען מיט נאך אויפגערעגטע מתפללים געגאנגען זיך קלאגן צום גאווערנער. ווען דער אראבי־שער ארזואקאט האט פארהערט דעם עדות האט ער אים פלוצלונג גראב געזאגט: — צו זייט איר ניט א ליינער? דער דר. בראוור איז אויפגעשפרונגען פון ארט און מיט כעס אויסגעשריען: — איך וועל ניט דערלויבן דעם לעוואנטי־נער מיך מביש־זיין! . . . אויף דעם ארי־ענט איז דאס א גרויסע באליידיקונג ווען מ'זאגט אויף אן אינטעליגענטן מענשן, הימל . . .

לאנדאן - איצט א צענטער פון חסידות

פון בן יחיאל

די חסידישע ספרים דערציילן:

אמאל איז דער רבי ר' בונם פון פשיס־בע ארויסגעקומען צום "עיר־הקדוש" און ער האט אים געטראפן א קרעכצנדיקן, פרעגט אים דער רבי ר' בונם: — רבי, פאר־וואס קרעכצט איר? — "מיין זון — ענטפערט דער "עיר הקדוש" — פאר־וואס זאל איך נישט קרעכצן, איך זע, עס קומט א צייט און עס וועלן אויפ־שטיין א סך "רבי'לאך", וועלכע וועלן זיך פרוכטבאר אין מערן, און דאס חסי־דות, דאס ליכט פון ישראל, וועט אויס־גלאשן ווערן".

דאס האט פאראויסגעזעען דער "עיר הקדוש" מיט העכער הנדערט יאר צו־ריק, און מען דארף נישט זיין קיין גרוי־סער חכם אום צו זעען, אז זיין נבואה איז ליידער מקוים געווארן. עס איז ני־טא קיין איין חסידישער ישוב, וואו די "רבישע איינציקלאך" זאלן זיך נישט גע־פינען. זיי פארפלייצן דעם גאנצן ערד־קוגל.

מאכט אקארשט א שפאציר איבער די נאסן פון "ווייטשעפל" און אפילו אין דער מער אריסטאקראטישער געגנט פון לאנדאן און איר וועט באגעגענען די "רבישע איינציקלאך" פארארירן אין זיי־ער אריגינעלער פראכט. זיי קומען דאס רוב אונטער'ן אויסרייד צו שטודירן אין דעם "בריטישן מוזעאום". אפט מאל קומען זיי מיט דער פראטעקציע פון א געוויסער ארגאניזאציע, וועלכע סטארעט זיך אויס פאר זיי וועזעס. ליידער קומט א גרויסער טייל פון זיין מיט'ן פשוט'ען צוועק פון שנארערייי, און זיי ברייגנען א חלול השם אויפ'ן גוטן נאמען פון די הייגע אידן. אט האט די פאליציי דא נישט לאנג פעסטגעשטעלט אז אנשטאט צו שטודירן אין דעם "בריטישן מוזע־אום", שטודירן זיי די גאסן פון לאנדאן און זוכן אויס וואו א איד געפינט זיך אין קלאפן אפ זיינע טירן. די פאליציי האט שוין איינציקע אזעלכע "רבי'לאך" רעקאמענדירט ארויסצושיקן פון לאנד.

מען דערציילט דא, אז איינער, וואס קאן די אדרעסן פון די אידישע סוחרים אין דער "סיטי" און אנדערע אידישע אדרעסן אין לאנדאן און פון דער פראנ־ווינע מאכט א שלל מיט געלט ביים פארקויפן זיי צו די דאזיקע "מלומדים", וואס קומען "שטודירן" אין דעם "בריט־טישן מוזעאום".

עס זיינען אויף פאראן מזל'ריקע "איינציקלאך", וואס האבן זיך באזעצט אין לאנדאן און האבן דא געריינדעט רבי'שע הויפן און פראווען חסידות.

איר קאנט־זיך פארשטעלן דאס חסידות פון די דאזיקע רבנים און זייערע חסי־דים. קיין אמת חסיד'ישע אידן גייען ניט צו זיי. זיי האבן רבנים אין דער אלטער היים, מיט וועמען זיי שרייבן זיך צענויף און קומען צו זיי פון צייט צו צייט. די חסידים פון די הייגע איינציקלאך זיינען דער אפפאל פון דער אידישער גע־זעלשאפט. אין דער מערהייט אפילו מחלל שבת'ניקעס. איר קאנט זאגאר טרעפן אמאל די דאזיקע חסידים ארויסלויפן אום שבת קויפן משקה צו שטערן אויפ'ן רבונ'ס טיש . . .

און די דאזיקע רבנים זיינען שוין איינמאל "ביזנעס לייט". נישט איינמאל קאנט איר לייענען. אין דער אידישער פרעסע אן אנאנס בזה הלשון: מיר האר־בען דעם כבוד צו "ווילקאמען" דעם גרויסן צדיק . . . . אדער באוואוקסער רבי פון . . . . אן איינציקל פון די באר־וואוסטע צדיקים (און דא קומט א צעטל מיט נעמען), ווער עס וויל געהאלפן וועי־רן מיט אלדאס גוטס זאל קומען צום צדיק, ער וואוינט . . . ער וועט פועל זיין פאר אייך ישועות ונחמות . . .

אחוץ דעם מאכט מען אלע מאל שמ־חות. דא פירט מען א ספר תורה, דא פראוועט מען א חתונה, א ברית, מען כאפט דערביי א היבשן פרוון, און מען שרייבט אין די ציטונגען פון זיך און פון די מעשים טובים. אנדערע צאלן אפילו מען זאל זיי ארומשרייבן.

איינער פון די דאזיקע רבנים איז נאך נאר א יונגער, נאך קיין צוואנציק יאר נישט אלט. ער איז אפילו א נאנץ שיינער און סימפאטישער יונגערמאן. עס דאכט זיך אייך אז ער חלומ'ט ערגעץ אין אנדערע עולמות, און דאך איז ער חתונה האט זיך אונטערגערוקט, האט זיך אנגעהויבן א פרישע סדרה פון אינ־טערוויוען און מודעות און נייעס פון דעם יונגן רבי'ן. מען האט אנגעהויבן שריי־בען וועגן די הכנות צו דער חתונה. מען האט נישט דורכגעלאזט קיין איין גע־לעגנהייט, מען זאל ניט צעפויקן וועגן דעם. און אחוץ דעם האט מען אוועקגע־זעצט א שטאב שרייבערס און מען האט צעשיקט בילעטן וואו נאר א אידיש הויז, וואס מען האט געלאכט דארטן צו קרי־גען געלט, מען האט קיינעם נישט פאר־געסן, אפילו די ענגלישע יאהודים.

איז דאס אלץ נאך נישט געווען גע־נוג, האט מען פלוצלונג ארויסגעלאזט א קלאנג — באשר בכן די כלה מיט הו־מחותנים זיינען פארפאלן געווארן. וואס האט באוואוינן די מקורבים און דעם רבין'ס ארויסצולאזן דעם ווילדן קלאנג, בלייבט א סוד, אבער מען קאן זיך מש־ער זיין אז דאס איז געווען נאר אן אנ־ביזנעס. דער רבי האט צענויפגערופן זיי־נע חסידים און באקאנטע, און ער האט דערקלערט, אז . . . . דער שטן האט זיך פארלייגט אפצוהאלטן די חתונה. עס איז נאר קיין ספק נישט, אז דאס ניט קומען פון דער כלה און מחותנים איז די ארבעט פון דעם שטן. און ער האט באפוילן צו זאגן תפילות, מען האט גע־בלאזן שופר און געמאכט הקפות, נאכ־דעם האט ער פארויצערט, אז ער האט דעם שטן גובר געווען און די כלה וועט אי"ה אנקומען. און כך הוה — זי איז טאקע געקומען מיט מזל. די חסידים זיי־נען פארציטערט געווארן פון דעם רבי'נס וואונדער און הייליקייט . . .

אויף דער חתונה וואס איז פארגעקו־מען מיט גרויס פאמפע, האט מען זיך אראפגענומען פאנאנראפיעס אין פאר־רבין'ן ארויסצולאזן דעם ווילדן קלאנג, בלייבט א סוד, אבער מען קאן זיך מש־ער זיין אז דאס איז געווען נאר אן אנ־ביזנעס. דער רבי האט צענויפגערופן זיי־נע חסידים און באקאנטע, און ער האט דערקלערט, אז . . . . דער שטן האט זיך פארלייגט אפצוהאלטן די חתונה. עס איז נאר קיין ספק נישט, אז דאס ניט קומען פון דער כלה און מחותנים איז די ארבעט פון דעם שטן. און ער האט באפוילן צו זאגן תפילות, מען האט גע־בלאזן שופר און געמאכט הקפות, נאכ־דעם האט ער פארויצערט, אז ער האט דעם שטן גובר געווען און די כלה וועט אי"ה אנקומען. און כך הוה — זי איז טאקע געקומען מיט מזל. די חסידים זיי־נען פארציטערט געווארן פון דעם רבי'נס וואונדער און הייליקייט . . .

אויף דער חתונה וואס איז פארגעקו־מען מיט גרויס פאמפע, האט מען זיך אראפגענומען פאנאנראפיעס אין פאר־שיידענע פאזעס און די ציטונגען האבן דאס איבערגערוקט און באשריבן.

און מיט אלץ, וואס ארום דער חתונה האט מען געפירט א האנדל, א שענר־לאכן האנדל. מען האט ארויסגעשטעלט אויפ'ן "אקשן" אלע מצוות, וואס זיינען שייך דערצו. פירן די רבצ'ן אין מקוה אריין, האט דער רבי און די מקורבים געזאגט, איז א סגולה פאר אלעס, וואס מען ווינשט זיך. און מען האט אנגעהוי־בען שטייגן ביז די נשים צדקניות האבן דאס אפגעקויפט פאר 25 פונט. ווי מען גיט איבער זיינען פיל ווייבער נעקומען צעלויפן צום רבי'ן מיט א גוואלד: הלמאי מען האט טזי ניט איינגעלאדן צום "טארג" און האבן פארגעלייגט פיל מער, נאר דער רבי האט זיך פארטראכט, געקנייטשט דעם שטערן און געגלאצט מיט די אוי־גען און גע'פסק'ענט: — אז מקח בלייבט מקח.

אט אזוי ווערט געפראוועט חסידות, מ'שטיינס געזאגט אין לאנדאן.

א בלעטל געשיכטע

פון מ. אוסישקין

געווען איז עס אין יאר 1916, מיט 14 יאר צוריק ווען מיר האבן געגרינדעט אונזער יונגן קלוב, א קלוב ווי אלע קלובן, וועמעס ציל ס'איז געווען אויפ־קלערונג. און א נאמען האבן מיר אונזער קלוב געגעבן "ערזיקיישאנאל ענד דראי־מאטיק קלאב" פארוואס איז דער נאמען געווען אין ענגליש אין די געשיכטע אזא:

איידער די גרינדונג פון דעם קלוב פלעגן מיר זיך טרעפן אמאל ביי איינעם, אמאל ביי א צווייטן, און ווען מיר זיינען נאר געווען צוויי, דריי אדער פיר, פלעגן מיר די ערשטע זאך עפעס לייענען. האט זיך געמאכט אז פונקט אין דעם טאג פון אונזער גרינדונג פון דעם קלוב, ווען מיר זיינען געווען אכט מיטגלידער צוזאמען האבן מיר געלייענען די: "דריי־צן פאר־איינקטע שטאטן". און "פארוואס איך גיב ניט ארויס קיין צייטונג". ביידע זאכען פון שלום עליכם. די דריי־צן פאראייניקטע שטאטן האבן אונז געהאלפן דורכ־צוקומען מיט די צילן פון דעם קלוב, און פארוואס איך גיב ניט ארויס קיין צייטונג, האט אונז צוגעהאלפן מיר זאלן זיך ווייניקער דיינגען פאר'ן גאמען, און אזוי ווי די מערהייט זיינען געווען ענגליש שפרעכנדיג; ד. ה. פאר דער מערהייט מיטגלידער איז ענגליש געווען לייכטער צו רעדן ווי אידיש. האב איך געמוזט צור שטימען אויף אזא נאמען, אבר האט מיר א מיידל פון א יאר פערצן דערקלערט אז דער ווארט ערזיקיישאן, מיינט בילדונג, והראיה, דער בילדונגס מיניסטער הייסט מיניסטער אף ערזיקיישאן, נאר איך, ניט זייענדיק אזוי באהאוועט אין דער ענגלי־שער שפראך האב איך עס באלד איבער־געזעצט אויף מיניסטער פראסוועסצעניע אן עס איז שוין געווען כשר.

און פון די אכט מיטגלידער איז באלד געווארן צוועלף און מ'מעג זאגן אז מיר האבן פון די צוועלף מיטגלידער מער הנאה געהאט ווי פון אנדערע דריי מאל צוועלף. און צו־צוגיין צום האל דאר־טען וואו אונזערע צוזאמענקונפטן פלעגן פארקומען איז מאל אין וואך, איז גע־ווען דעם נאענסטן 1½ מייל און דעם ווייטסטן 4½ מייל. און אזוי ווי מיר האב־בען דאן קיינע וועגן ניט געהאט, נאר מען האט געבראדשעט דורכ'ן וואלד אלע מאל אויף אנדערע וועגן, איז פון יעדער מייל געווארן א מייל און א האלבס, קיין אוטאמאביל האבן מיר נאך דאן ניט געהאט איז דער באקוועמלאכסטער שפאציר געווען מיט אקסן און דער גע־שווינדסטער איז געווען צופוס. איז אט דעם איין מאל אין וואך צו קומען אין האל געווען א הייליקייט. מען איז ניט גענאנגען פארמאטערטע, נאר מען איז געלאפן ווי יונגע הירשן. והא־ראיה, אז אונזער אפמאך איז געווען צו קומען אין האל צוויי אזייגער נאך האלבן טאג, און מיר זיינען נאך אין מיטן ווען מיר האבן גע־לייענען. פרעג אויף מיין עולם וואס זאלן מיר לייענען, האט מען מיר גע־עטפערט — לייענען וואס איר ווילט, זיי־נע, איז אלעס גוט, נאר דאך, אן ערך? איז געבליבן אז מ'זאל עפענען דעם בוך, און וואס ס'וועט זיי־ן עפענען זאל איך לייענען, האט זיך אויפגעמישט: "מיין ערשטער ראמאן" און דער עולם איז גע־ווען זייער צופרידן. ערשטנס א ראמאן, דער נאמען אליין ציינד שוין אן יונגע הערצער. און צווייטנס, מ'האט אן מיר געזעען א נקמה, ווייל דאס רוב זאגט איך פלעג פאר זיי עפעס לייענען פון אונזער ליבלינגע, שלום עליכם, מ. ווינטשעווסקי, א. רייזין, ד. ערלשטאט י. באווישאווער, ראזנפעלד, פרץ, פרוג דינענזאן, טאלסטאי קראפאטקין און א. וו. פלעג איך אויס־מיידן צו לייענען לאנגע זאכן, ווייל איך האב זיך געהאט מיין כלל: אז יונגע קינדער אין אמעריקע דארף מען אויסהיטן פון איבערפירן זיי דעם אפעטיט, ווי דאס זיין פון לייענען לייגנערע זאכן.

ווען איך האב געלייענט האט געהערשט א טויטע שטילקייט, מ'האט געקאנט פר־לען דעם כבוד פון דעם מחבר. מען האט זיך אפגעהאלטן פון צו לאכן, אפילו דארטן וואו דער לעזער איז געווען גע־צוואונגען צו לייגן אויף דער זאפע מיט'ן פנים ארויף צו דער סטעליע, און פאלגן דעם תלמיד צו שפייען דורך די ציין גלייך אין סטעליע, אהין וואו דער תל־מיד דער חתן בחור פלעגט פונקט שפייען, און אויף ניט פון דער באלבאסטע מיטן פאק שליסלען, אבער דערפאר ווען מ'איז געקומען דארט וואו דער לערער פארליבט זי אין זיין תלמיד'ס כלה, ווייל ער ווייסט, ד. ה. זיין תלמיד איז א גראבער יונג, און ער ווייס אז ער, דער לערער, שרייבט דאך די ברייוו צו דער כלה, און אין דעם חתן'ס נאמען ניט ער עצות וואס פאר א ביכער זי זאל לייענען, איז מען געווארן אביסל אומרואיק. איך האב געפילט ווי ערדערע ווייל עפעס זאגן, און איבער־הויפט האבן זיך די פרויען באוועגט. נאכדעם ווי פון דער כלה איז אנגעקומען דער ענטפער אז די ביכער פון הונא, ניטשע, שעלי, בארא א. א. האט זי שוין געלייענט, און זי וויל אן אנדער צעטל וואס צו לייענען, און ווי דער לע־רער, אויסהערנדיק דעם ענטפער איז שיר משוגע געווארן פאר ליבע צו אט דער אינטעליגענטער מיידל. איז מען שוין געווארן היפשלאך אומרואיק, האב איך זיך געמאכט אז איך האב זיך פארהוסט, כדי צו נעבן דעם יונגן עולם א געלעגענהייט ארויסצוזאגן זייערע מיינונגען וועגן דעם, ד. ה. לאזן לויז זייער נייגערייקייט. און מען האט זיך טאקע ניט געלאזט בעטן, צוערשט איז ארויס מיט לשון א מיידל, וואס האט פארטיידיקט איר מין, און האט געהאלטן אז די גרעסטע חכמה וואלט דער לערער געמאן ווען ער רוימט איין א סוד אין אויער דער כלה נאך פאר דער חופה א ער, און ניט איר חתן שרייבט עס די ברייוו, און זי באדויערט זייער וואס אזא אינטעליגענטע מיידל ניין: דער מיידל וועט דא גארנישט פעלן, אז ער איז א לעוואנטינער. ניט קוקנדיק אויף דעם וואס "דאס ליכט גייט פון מזרח" . . .

און ווייל די אטמאספערע ארום דער קאמיסיע איז פארגלייכונגסווייז א רואי־קע איינען אויף די ליגנס פון די אראבישע עדות אויך דער קלענער. דאך האט זיך געפונען א עדות וואס האט געהערט ווי די אידן זאגן קינות ביים כותל ערב שבת און ווי זיי ליגן תפילין אום שבת . . . אט דאס אלץ דארף קלאר מאכן פאר דריי פרעמ־דע קריסטן, וועלכע זיינען גאנץ ווייט פון אידן און זייער ארט לעבן — פאר א שווער, האלענדער און שווייצאר, מען דארף זיי באווייזן מיט א דין אין שולחן ערוך וואס פאר א דורכויבטיקער ליגן דאס איז. דערפאר אבער מוז אויך דער אנדערער צד לערנען און קאמענטיקן פאר דער קאמיסיע דעם קראן. די פראגע שטייט וועגן דעם ווירקלאכן ארט פון "בוראק". לויט די מוסולמאנישע רעלי־גיעזע ספרים געפינט זיך דער "בוראק" גאר אין אן אנדער פלאץ אויף דער טע־ריטאריע פון דער־מאסקע, און דארט האט מאהאמעד צוגעבונדן זיין פערד, ווען ער האט געמאכט זיין גליקלאכע רייזע אויפן ווייל דאס איז געווען אומגעהויער גרויס אויף דעם וואס "דאס ליכט גייט פון מזרח" . . .

לאנדאן - איצט א צענטער פון חסידות

פון בן יחיאל

די חסידישע ספרים דערציילן:

אמאל איז דער רבי ר' בונם פון פשיס־בע ארויסגעקומען צום "עיר־הקדוש" און ער האט אים געטראפן א קרעכצנדיקן, פרעגט אים דער רבי ר' בונם: — רבי, פאר־וואס קרעכצט איר? — "מיין זון — ענטפערט דער "עיר הקדוש" — פאר־וואס זאל איך נישט קרעכצן, איך זע, עס קומט א צייט און עס וועלן אויפ־שטיין א סך "רבי'לאך", וועלכע וועלן זיך פרוכטבאר אין מערן, און דאס חסי־דות, דאס ליכט פון ישראל, וועט אויס־גלאשן ווערן".

דאס האט פאראויסגעזעען דער "עיר הקדוש" מיט העכער הנדערט יאר צו־ריק, און מען דארף נישט זיין קיין גרוי־סער חכם אום צו זעען, אז זיין נבואה איז ליידער מקוים געווארן. עס איז ני־טא קיין איין חסידישער ישוב, וואו די "רבישע איינציקלאך" זאלן זיך נישט גע־פינען. זיי פארפלייצן דעם גאנצן ערד־קוגל.

מאכט אקארשט א שפאציר איבער די נאסן פון "ווייטשעפל" און אפילו אין דער מער אריסטאקראטישער געגנט פון לאנדאן און איר וועט באגעגענען די "רבישע איינציקלאך" פארארירן אין זיי־ער אריגינעלער פראכט. זיי קומען דאס רוב אונטער'ן אויסרייד צו שטודירן אין דעם "בריטישן מוזעאום". אפט מאל קומען זיי מיט דער פראטעקציע פון א געוויסער ארגאניזאציע, וועלכע סטארעט זיך אויס פאר זיי וועזעס. ליידער קומט א גרויסער טייל פון זיין מיט'ן פשוט'ען צוועק פון שנארערייי, און זיי ברייגנען א חלול השם אויפ'ן גוטן נאמען פון די הייגע אידן. אט האט די פאליציי דא נישט לאנג פעסטגעשטעלט אז אנשטאט צו שטודירן אין דעם "בריטישן מוזע־אום", שטודירן זיי די גאסן פון לאנדאן און זוכן אויס וואו א איד געפינט זיך אין קלאפן אפ זיינע טירן. די פאליציי האט שוין איינציקע אזעלכע "רבי'לאך" רעקאמענדירט ארויסצושיקן פון לאנד.

מען דערציילט דא, אז איינער, וואס קאן די אדרעסן פון די אידישע סוחרים אין דער "סיטי" און אנדערע אידישע אדרעסן אין לאנדאן און פון דער פרא־ווינע מאכט א שלל מיט געלט ביים פארקויפן זיי צו די דאזיקע "מלומדים", וואס קומען "שטודירן" אין דעם "בריט־טישן מוזעאום".

עס זיינען אויף פאראן מזל'ריקע "איינציקלאך", וואס האבן זיך באזעצט אין לאנדאן און האבן דא געריינדעט רבי'שע הויפן און פראווען חסידות.

איר קאנט־זיך פארשטעלן דאס חסידות פון די דאזיקע רבנים און זייערע חסי־דים. קיין אמת חסיד'ישע אידן גייען ניט צו זיי. זיי האבן רבנים אין דער אלטער היים, מיט וועמען זיי שרייבן זיך צענויף און קומען צו זיי פון צייט צו צייט. די חסידים פון די הייגע איינציקלאך זיינען דער אפפאל פון דער אידישער גע־זעלשאפט. אין דער מערהייט אפילו מחלל שבת'ניקעס. איר קאנט זאגאר טרעפן אמאל די דאזיקע חסידים ארויסלויפן אום שבת קויפן משקה צו שטערן אויפ'ן רבונ'ס טיש . . .

און די דאזיקע רבנים זיינען שוין איינמאל "ביזנעס לייט". נישט איינמאל קאנט איר לייענען. אין דער אידישער פרעסע אן אנאנס בזה הלשון: מיר האר־בען דעם כבוד צו "ווילקאמען" דעם גרויסן צדיק . . . . אדער באוואוקסער רבי פון . . . . אן איינציקל פון די באר־וואוסטע צדיקים (און דא קומט א צעטל מיט נעמען), ווער עס וויל געהאלפן ווע־רן מיט אלדאס גוטס זאל קומען צום צדיק, ער וואוינט . . . ער וועט פועל זיין פאר אייך ישועות ונחמות . . .

אחוץ דעם מאכט מען אלע מאל שמ־חות. דא פירט מען א ספר תורה, דא פראוועט מען א חתונה, א ברית, מען כאפט דערביי א היבשן פרוון, און מען שרייבט אין די ציטונגען פון זיך און פון די מעשים טובים. אנדערע צאלן אפילו מען זאל זיי ארומשרייבן.

איינער פון די דאזיקע רבנים איז נאך נאר א יונגער, נאך קיין צוואנציק יאר נישט אלט. ער איז אפילו א נאנץ שיינער און סימפאטישער יונגערמאן. עס דאכט זיך אייך אז ער חלומ'ט ערגעץ אין אנדערע עולמות, און דאך איז ער חתונה האט זיך אונטערגערוקט, האט זיך אנגעהויבן א פרישע סדרה פון אינ־טערוויוען און מודעות און נייעס פון דעם יונגן רבי'ן. מען האט אנגעהויבן שריי־בען וועגן די הכנות צו דער חתונה. מען האט נישט דורכגעלאזט קיין איין גע־לעגנהייט, מען זאל ניט צעפויקן וועגן דעם. און אחוץ דעם האט מען אוועקגע־זעצט א שטאב שרייבערס און מען האט צעשיקט בילעטן וואו נאר א אידיש הויז, וואס מען האט געלאכט דארטן צו קרי־גען געלט, מען האט קיינעם נישט פאר־געסן, אפילו די ענגלישע יאהודים.

איז דאס אלץ נאך נישט געווען גע־נוג, האט מען פלוצלונג ארויסגעלאזט א קלאנג — באשר בכן די כלה מיט הו־מחותנים זיינען פארפאלן געווארן. וואס האט באוואוינן די מקורבים און דעם צארדים איז געווען אומגעהויער גרויס און האט אפגע'סמ'ט די גאנצע אטמאס־פערע ארום. דא צעווילדערט זיך נאר צו־מאל דער אראבישער ארזואקאט, אבער ער קילט זיך באלד אפ. אזוי האט ער שטארק אנגעגריפן דעם אידישן עדות דר. בראוור. דער לעצטער איז א רעלי־גיעז־געזאנגענער איד, וואוינט שוין 20 יאר אין ירושלים, א געאגראף לויט דער ספעציאליטעט, ער האט דערציילט פאר דער קאמיסיע ווי די אראבער האבן נאך אין יאר 1913 אויף להכעיס פאר־שמוצט דעם כותל און געפירט דורך דער געסל מיסט און שמוץ. דאס זעלבע, נאר נאך אין א סך א גרעסערע מאס, האט זי איבערגע'חזר'ט אין פסח 1922; דאמאלסט איז דער עדות צוזאמען מיט נאך אויפגערעגטע מתפללים געגאנגען זיך קלאגן צום גאווערנער. ווען דער אראבי־שער ארזואקאט האט פארהערט דעם עדות האט ער אים פלוצלונג גראב געזאגט: — צו זייט איר ניט א ליינער? דער דר. בראוור איז אויפגעשפרונגען פון ארט און מיט כעס אויסגעשריען: — איך וועל ניט דערלויבן דעם לעוואנטי־נער מיך מביש־זיין! . . . אויף דעם ארי־ענט איז דאס א גרויסע באליידיקונג ווען מ'זאגט אויף אן אינטעליגענטן מענשן, הימל . . .

און ווייל די אטמאספערע ארום דער קאמיסיע איז פארגלייכונגסווייז א רואי־קע איינען אויף די ליגנס פון די אראבישע עדות אויך דער קלענער. דאך האט זיך געפונען א עדות וואס האט געהערט ווי די אידן זאגן קינות ביים כותל ערב שבת און ווי זיי ליגן תפילין אום שבת . . . אט דאס אלץ דארף קלאר מאכן פאר דריי פרעמ־דע קריסטן, וועלכע זיינען גאנץ ווייט פון אידן און זייער ארט לעבן — פאר א שווער, האלענדער און שווייצאר, מען דארף זיי באווייזן מיט א דין אין שולחן ערוך וואס פאר א דורכויבטיקער ליגן דאס איז. דערפאר אבער מוז אויך דער אנדערער צד לערנען און קאמענטיקן פאר דער קאמיסיע דעם קראן. די פראגע שטייט וועגן דעם ווירקלאכן ארט פון "בוראק". לויט די מוסולמאנישע רעלי־גיעזע ספרים געפינט זיך דער "בוראק" גאר אין אן אנדער פלאץ אויף דער טע־ריטאריע פון דער־מאסקע, און דארט האט מאהאמעד צוגעבונדן זיין פערד, ווען ער האט געמאכט זיין גליקלאכע רייזע אויפן ווייל דאס איז געווען אומגעהויער גרויס אויף דעם וואס "דאס ליכט גייט פון מזרח" . . .

און ווייל די אטמאספערע ארום דער קאמיסיע איז פארגלייכונגסווייז א רואי־קע איינען אויף די ליגנס פון די אראבישע עדות אויך דער קלענער. דאך האט זיך געפונען א עדות וואס האט געהערט ווי די אידן זאגן קינות ביים כותל ערב שבת און ווי זיי ליגן תפילין אום שבת . . . אט דאס אלץ דארף קלאר מאכן פאר דריי פרעמ־דע קריסטן, וועלכע זיינען גאנץ ווייט פון אידן און זייער ארט לעבן — פאר א שווער, האלענדער און שווייצאר, מען דארף זיי באווייזן מיט א דין אין שולחן ערוך וואס פאר א דורכויבטיקער ליגן דאס איז. דערפאר אבער מוז אויך דער אנדערער צד לערנען און קאמענטיקן פאר דער קאמיסיע דעם קראן. די פראגע שטייט וועגן דעם ווירקלאכן ארט פון "בוראק". לויט די מוסולמאנישע רעלי־גיעזע ספרים געפינט זיך דער "בוראק" גאר אין אן אנדער פלאץ אויף דער טע־ריטאריע פון דער־מאסקע, און דארט האט מאהאמעד צוגעבונדן זיין פערד, ווען ער האט געמאכט זיין גליקלאכע רייזע אויפן ווייל דאס איז געווען אומגעהויער גרויס אויף דעם וואס "דאס ליכט גייט פון מזרח" . . .

קאלגארי — אויפמערקזאם — קאלגארי

מר. הענרי זיסקינד

איז דער קאדעספאנדענט און פארטרעטער פאר "דאס אידישע וואָרט" אין אייער שטאט און אומגעגנט

מיר בעטן אלע סעקרעטארן פון די קאלגאריער ארגאניזאציעס צו איבער־געבן די נייעסן און באריכטן פון זייערע ארגאניזאציעס צו מר. הענרי זיסקינד 109 זיבעטע עוועניו, איסט, וועלכער איז אויך באפולמעכטיקט אנצונעמען סובסקרנפשאנס פאר "דאס איד. וואָרט". שרייבט אדער טעלעפאנירט צו אים

M 6177 אדער W 1733

די שולד פון דער רומענישער רעגירונג

עס איז ביי אונז קיינמאל קיין צווייפל ניט געווען, אז די רומענישע רעגירונג איז פארענטוואָרטלאך פאר די אנטי־אידישע עקסצעסן וואס קומען פאר אין לאנד. מיר זיינען געווען זיכער, אז זי וואלט זיי געקאנט אפשטעלן ווען זי וואלט נאר געהאט דעם גוטן